

महसूल विभागातील सेवा, योजना
व कामकाजाची नागरिकांना माहिती
होण्याकरिता छोटे-छोटे व्हिडिओ
क्लिप्स तयार करून त्यास प्रसिद्धी
देण्याबाबत..

महाराष्ट्र शासन
महसूल व वन विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: कार्यशा-२०२५/प्र.क्र.६/म-८

पहिला मजला, मुख्य इमारत, हुतात्मा राजगुरु चौक, मादाम कामा मार्ग,
मंत्रालय, मुंबई- ४०००३२
तारीख: २७ ऑक्टोबर, २०२५

वाचा -

- १) सामान्य प्रशासन विभाग शासन निर्णय क्रमांक: मा व ज-२०२३/ प्र.क्र.१८७/का-३४ दिनांक: २३ नोव्हेंबर, २०२३
- २) महसूल व वन विभाग शासन निर्णय क्रमांक: कार्यशा-२०२५/ प्र. क्र.०६/म-८ दिनांक: ९ एप्रिल, २०२५

प्रस्तावना -

दिनांक ४ व ५ एप्रिल २०२५ रोजी पुणे येथे महसूल विभागामार्फत सर्व विभागीय आयुक्त व सर्व जिल्हाधिकारी यांची दोन दिवसीय कार्यशाळा आयोजित करण्यात आली होती. शासनाच्या महसूल विभागांतर्गत येणाऱ्या विभागांच्या धोरणात्मक उपाययोजनांमध्ये सामान्य नागरिकांच्या गरजा समजून घेणे व त्यानुसार प्रशासनाच्या प्रक्रिया सुधारित करण्याची आवश्यकता लक्षात घेऊन मा.मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांचे निर्देशांस अनुसरून महसूल विभाग स्तरावरील प्रत्येक विभागीय आयुक्तांच्या अध्यक्षतेखाली एक अभ्यास समिती संदर्भ क्रं. २ च्या शासन निर्णयान्वये स्थापन करण्यात आलेली होती. विभागीय आयुक्त नाशिक यांच्या अध्यक्षतेखाली नियुक्त करण्यात आलेल्या समिती क्रं. ६ द्वारे महाराष्ट्र शासनाच्या महसूल, भूमि अभिलेख आणि नोंदणी व मुद्रांक विभागाचे दैनंदिन कामकाज आणि नागरिक केंद्रित योजनांबाबत प्रभावी प्रचार, प्रसार, प्रसिद्धीद्वारे जनजागृतीसाठी साहित्याबाबत शिफारस करण्याबाबत सुचविण्यात आले होते. महसूल विभागाच्या सेवा, योजना आणि नागरिकांशी संबंधित कामकाज प्रक्रियांची माहिती छोटे-छोटे व्हिडिओ क्लिप्सद्वारे सुलभ आकर्षक आणि परिणामकारकपणे सर्व नागरिकांपर्यंत पोहोचण्याकरता सदरच्या समितीने शिफारशी केलेल्या आहेत. महसूल विभागांतर्गत येणाऱ्या विभागांचे कामकाज, सेवा, योजना यासंदर्भात प्रचार व प्रसिद्धीचे धोरण स्वतंत्रपणे निश्चित केलेले नसून माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय मार्फत महसूल विभागाचे प्रचार व प्रसिद्धीचे कामकाज केले जाते. आज रोजी महसूल, भूमि अभिलेख व नोंदणी व मुद्रांक विभाग यांचे स्वतंत्र संकेतस्थळ उपलब्ध असून त्यावर नागरीकांशी संबंधित सेवांचा टॅब उपलब्ध आहे. परंतु नागरीकांना सुलभरित्या आकलन होण्यासाठी छोटे-छोटे व्हिडिओ क्लिप्स बनवून त्याद्वारे प्रसिद्धी करण्याचे धोरण निश्चित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधिन होती.

विभागीय आयुक्त नाशिक यांच्या समितीने प्रचार व प्रसिध्दी संदर्भात केलेल्या शिफारशी शासनाने स्वीकारलेल्या असून त्याअनुषंगाने प्रचार व प्रसिध्दी संदर्भातील धोरण या शासन निर्णयाद्वारे निश्चित करण्यात येत आहे.

शासन निर्णय -

महसूल विभागांतर्गत येणारे महसूल, भूमि अभिलेख आणि नोंदणी व मुद्रांक हे तीनही विभाग सामान्य नागरिकांच्या दैनंदिन जीवनमानाशी निगडित असून या तीनही विभागांचे कामकाज, योजना, सेवा सामान्य नागरिकांपर्यंत सोप्या भाषेत पोहोचविण्यासाठी छोटे-छोटे व्हिडिओ क्लिपची निर्मिती, प्रमाणिकरण, अद्ययावतीकरण व प्रचार, प्रसिध्दी करण्यासाठी पुढील प्रमाणे द्विस्तरीय समिती स्थापन करण्यात येत आहे. सदर समित्यांची रचना व कार्य खालीलप्रमाणे असतील.

१. राज्यस्तरीय समिती

अ) रचना :

- अध्यक्ष: विभागीय आयुक्त, कोकण
- सदस्य:
  - उपसंचालक, भूमि अभिलेख संलग्न जमाबंदी आयुक्त, पुणे
  - नोंदणी सहमहानिरीक्षक, पुणे
  - यशदा उपमहासंचालक, पुणे
  - संचालक (माहिती) (प्रशासन), माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मुंबई
  - जिल्हाधिकारी, रत्नागिरी
  - उपसचिव, माहिती तंत्रज्ञान संचालनालय, (महा-आयटी, मंत्रालय, मुंबई)
  - सचिव: अपर आयुक्त, (महसूल), कोकण विभाग

ब) कामकाज :

(१) समर्पित डिजिटल प्लॅटफॉर्म

- राज्यस्तरीय समितीने महसूल सेवा पोर्टल नावाचे केंद्रीकृत डिजिटल पोर्टल माहिती तंत्रज्ञान संचालनालय यांचे मदतीने तयार करावे.
- महसूल सेवा पोर्टलवर महसूल, भूमि अभिलेख आणि नोंदणी व मुद्रांक विभागाच्या विविध योजना, सेवा, कामकाज संबंधित छोटे-छोटे व्हिडिओ संग्रहित, अद्ययावत आणि प्रसिध्द करण्याची जबाबदारी राज्यस्तरीय समितीची राहिल.
- महसूल सेवा पोर्टलवर सामग्री अपलोड, प्रमाणन आणि प्रसिध्दीसाठी वापरकर्ता-अनुकूल डॅशबोर्ड असावा, ज्याचा वापर राज्य आणि जिल्हा पातळीवरील समित्या करतील.

- पोर्टलवर इंटरॅक्टिव्ह चॅटबॉट (मराठी आणि बोली भाषांमध्ये) समाविष्ट करावे, जे नागरिकांना महसूल विभागाच्या विविध सेवा, योजनांबाबत मार्गदर्शन करेल.

(२) छोटे-छोटे व्हिडीओ निर्मिती

- राज्यस्तरीय समितीने छोटे-छोटे व्हिडीओ निर्मिती व प्रचार, प्रसिध्दीकामी उपरोक्त नमुद शासन निर्णय क्र. १ यामधील निश्चित केलेल्या जाहिरात संस्थांची निवड करावी.
- राज्यस्तरीय समिती यशदा, पुणे व विभागीय प्रशिक्षण प्रबोधिनी तसेच विभागातील कल्पक अधिकारी, कर्मचारी, माहिती व जनसंपर्क विभागातील अधिकारी यांचे विषयनिहाय गट तयार करतील. सदर गटामार्फत नेमलेल्या विषयासंदर्भात निवड केलेल्या संस्थेला योजना, सेवा, कार्यपद्धती याबाबत तपशिलवार माहिती (ब्रिफिंग) देण्यात येईल. तपशिलवार माहितीच्या आधारे जाहिरात संस्था क्रिएटिव्हबाबत मसुदा (ड्राफ्ट) तयार करतील व तो राज्यस्तरीय समितीकडे सादर करतील.
- राज्यस्तरीय समिती मसुदा प्रमाणित करून त्याच्या आधारे नियुक्त संस्थेमार्फत छोटे-छोटे व्हिडीओ क्लिप्स तयार करून घेतील. व्हिडीओ क्लिप्स पोर्टलवर अपलोड करण्यापूर्वी राज्यस्तरीय समिती प्रमाणित करेल.
- राज्यस्तरीय समितीने तयार करावयाच्या छोटे-छोटे व्हिडीओकरीता नमुना दाखल विषय सुची सदर शासन निर्णयासमवेत परिशिष्ट “अ” मध्ये जोडलेली आहे. त्या व्यतिरिक्त वेळोवेळी जाहिर होणारे शासन निर्णय, धोरणे, योजना या अनुषंगाने छोटे-छोटे व्हिडीओ सामग्री अद्ययावत करण्यात यावी.
- राज्यस्तरीय समितीने प्रभावी प्रचारासाठी डिजीटल आणि सामाजिक माध्यमांचा वापर करावा. यासाठी X (Twitter), फेसबुक, इंस्टाग्राम, यु-ट्युब, व्हॅट्सअप इत्यादी सामाजिक माध्यमांवर समर्पित खाते तयार करून ते दैनंदिन अद्ययावत ठेवावे.
- छोटे-छोटे व्हिडीओ सामग्री मराठी, हिंदी, इंग्रजी आणि स्थानिक बोलींमध्ये (उदा., अहिराणी, कोकणी) AI-आधारित भाषांतर सेवेद्वारे उपलब्ध करावी.

(३) सामग्री अद्ययावतीकरण प्रक्रिया

दर महिन्याच्या पहिल्या आठवड्यात (१ ते ७ तारखेदरम्यान) तसेच नवीन शासन निर्णय, धोरण, योजना घोषित करण्यात आल्यास त्वरीत छोटे-छोटे व्हिडीओ सामग्री अद्ययावत करण्याची कार्यवाही राज्य स्तरीय समितीने करावी.

(४) तांत्रिक पायाभूत सुविधा

तांत्रिक पायाभूत सुविधा महाराष्ट्र माहिती तंत्रज्ञान संचालनालय (महा-आयटी) यांनी उपलब्ध करून द्याव्यात.

(५) परिणामकारकता मूल्यांकन आणि अभिप्राय संकलन

पोर्टल व सामाजिक माध्यमांवरील व्हिडीओ क्लिप्सची पोहोच भेटी, डाउनलोड आणि व्हिडीओ पाहण्याच्या आकडेवारीचे मूल्यांकन व AI-आधारित सेंटिमेंट ॲनालिसिसद्वारे नागरिकांच्या प्रतिक्रियांचे विश्लेषण करण्याची जबाबदारी महाराष्ट्र माहिती तंत्रज्ञान संचालनालय (महा-आयटी) यांची राहिल.

२. जिल्हास्तरीय समिती

अ) रचना:

- अध्यक्ष: अपर जिल्हाधिकारी
- सदस्य:
  - अधीक्षक, भूमि अभिलेख
  - सह जिल्हा निबंधक, नोंदणी व मुद्रांक विभाग
  - उपविभागीय अधिकारी (प्रतिनिधी)
  - जिल्हा माहिती अधिकारी
  - जिल्हा कार्यक्रम व्यवस्थापक, महा-आयटी
  - सचिव: उपजिल्हाधिकारी (महसूल)

ब) कामकाज:

- महसूल सेवा पोर्टलवर प्रसिध्द केलेल्या छोटे-छोटे व्हिडीओ सामग्रीची प्रचार व प्रसिध्दी जिल्हा व तालुका स्तरावरील महसूल, भूमि अभिलेख आणि नोंदणी व मुद्रांक विभागाच्या क्षेत्रीय अधिकारी, कर्मचारी यांचे मार्फत विविध सामाजिक माध्यमांच्या आधारे करण्याची जबाबदारी जिल्हास्तरीय समितीची राहिल.
- राज्यस्तरीय समितीने प्रमाणित करून प्रसिध्द केलेल्या व्हिडीओ क्लिप्सचे व्यापक प्रमाणावर प्रचार व प्रसिध्दीकरीता प्रत्येक जिल्ह्याने समर्पित सामाजिक माध्यमांवर खाती तयार करावीत, ज्यांचे व्यवस्थापन करण्याची जबाबदारी जिल्हास्तरीय समितीची राहिल.
- तालुका आणि गाव पातळीवरील प्रचार व प्रसिध्दी मोहिमांचे नियोजन आणि अंमलबजावणी कामी समन्वय व पर्यवेक्षणाची जबाबदारी जिल्हास्तरीय समितीची राहिल.
- स्थानिक पातळीवर जनजागृती कामी आवश्यकता असलेल्या छोटे-छोटे व्हिडीओ विषयांबाबत राज्यस्तरीय समिती समवेत समन्वय करण्याची जबाबदारी जिल्हास्तरीय समितीची राहिल.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२५१०२७१७०८४३४८३१९ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

मनिषा जायभाये
सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

- १) मा. मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य, यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- २) मा. उपमुख्यमंत्री (नगर विकास, गृह निर्माण, सार्वजनिक बांधकाम (सा.उ.)) यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ३) मा. उपमुख्यमंत्री (वित्त, नियोजन, राज्य उत्पादन शुल्क) यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ४) मा. मंत्री, महसूल / मा. राज्यमंत्री, महसूल यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- ५) मा. मुख्य सचिव (महाराष्ट्र राज्य) यांचे स्विच सहायक, मंत्रालय, मुंबई.
- ६) अपर मुख्य सचिव (महसूल, मुद्रांक शुल्क व नोंदणी), महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ७) अपर मुख्य सचिव (वित्त), वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- ८) संचालक (माहिती) (प्रशासन) माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मुंबई
- ९) जमाबंदी आयुक्त आणि संचालक, भूमि अभिलेख, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
- १०) नोंदणी महानिरीक्षक व मुद्रांक नियंत्रक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
- ११) सर्व विभागीय आयुक्त.
- १२) सर्व जिल्हाधिकारी.
- १३) सर्व सह सचिव/ उपसचिव, महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- १४) उपसचिव , माहिती तंत्रज्ञान संचालनालय, (महा-आयटी), मंत्रालय, मुंबई
- १५) सह जिल्हा निबंधक, नोंदणी व मुद्रांक विभाग
- १६) विभागीय नोंदणी उपमहानिरीक्षक
- १७) नोंदणी सहमहानिरीक्षक, पुणे
- १८) यशदा उप महासंचालक, पुणे
- १९) सर्व उपसंचालक, भूमि अभिलेख
- २०) सर्व जिल्हा अधिक्षक, भूमि अभिलेख
- २१) सर्व जिल्हा कार्यक्रम व्यवस्थापक, महा-आयटी
- २२) सर्व अपर आयुक्त (महसूल)

- २३) सर्व उपविभागीय अधिकारी (महसूल)
- २४) सर्व उप जिल्हाधिकारी (महसूल)
- २५) महालेखापाल(लेखा व अनुज्ञेयता/ लेखा परिक्षण) महाराष्ट्र राज्य, मुंबई/नागपूर.
- २६) महालेखापाल (वाणिज्यिक लेखा परीक्षा) मुंबई.
- २७) अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई
- २७) निवासी लेखा परिक्षण अधिकारी, मुंबई
- २८) निवडनस्ती (म-८)

शासन निर्णय क्रमांक: कार्यशा-२०२५/प्र.क्र.६/म-८

दिनांक :- २७ ऑक्टोबर, २०२५ समवेतचे

परिशिष्ट-अ

१) छोटे-छोटे व्हिडिओ क्लिप्स करीता नमुना दाखल विषय सुची

१. महसुल विभागासंदर्भातील विषय -

अ) अधिकार अभिलेख :

अ.क्र.	विषय	छोटे-छोटे व्हिडिओकरीता शिर्षक
१	संगणीकृत सातबारा, ८अ व फेरफार नोंदी प्राप्त करण्याची कार्यपद्धती. (महाभूमि पोर्टल संदर्भात)	घरबसल्या मिळवा डिजीटल ७/१२, खाते उतारा आणि फेरफार
२	ई-हक्क प्रणालीमध्ये फेरफार अर्ज करणे. (महाभूमि पोर्टल संदर्भात)	आपल्या शेतजमिनी संदर्भातील फेरफाराचा अर्ज कसा करावा
३	आपली चावडीद्वारे फेरफारासंबंधिची माहिती प्राप्त करणे. (महाभूमि पोर्टल संदर्भात)	घरबसल्या मिळवा फेरफाराची माहिती
४	भू-लेख या संकेतस्थळामार्फत ७/१२, ८अ यांचे अवलोकन करणे. (महाभूमि पोर्टल संदर्भात)	मोफत ७/१२ आणि खाते उतारा कसा पहावा
५	शेतकरी यांनी स्वतः मोबाईलद्वारे स्वतःच्या क्षेत्राची ई-पिक पाहणी करण्याची कार्यपद्धती. (ई-पिक पाहणी ॲप)	आपणच करा आपली पिक पाहणी
६	ई-रेकॉर्डद्वारे जुने अभिलेख प्राप्त करून घेणे.	घरबसल्या मिळवा जुने महसुली रेकॉर्ड
७	७/१२ कसा वाचावा.	वाचायला शिका आपला ७/१२
८	वारस नोंद कशी करावी.	घरबसल्या करा वारस नोंद
९	ई-हक्क प्रणालीद्वारे कर्जाचा बोजा कसा लावावा व कमी कसा करावा.	कर्जाचा बोजा लावणे व कमी करणे झाले सोपे
१०	गांव दफ्तरी घेण्यात आलेल्या फेरफारासंदर्भातील हरकत/ तक्रार रजिष्टर कार्यपद्धती	घरच्या घरी नोंदवा फेरफार नोंदीवर हरकत
११	खात्यांचे प्रकार	समजुन घ्या शेतजमीन खात्यांचे प्रकार

१२	जमीन धारणा प्रकार	समजुन घ्या जमिनीच्या मालकीचे प्रकार
----	-------------------	-------------------------------------

ब) महसुल अधिकारी कामकाज

अ.क्र.	विषय	छोटे-छोटे व्हिडीओकरीता शिर्षक
१३	धारण जमिनीचे विभाजन	जमिनीची वाटणी कशी करावी
१४	वहिवाटी रस्ता अडविल्यास करावयाची कार्यवाही (मामलतदार न्यायालय अधिनियम)	शेतीचा परंपरागत रस्ता अडविल्यास काय करावे
१५	नैसर्गिक पाण्याचा प्रवाह अडविल्यास करावयाची कार्यवाही (मामलतदार न्यायालय अधिनियम)	नैसर्गिक ओढा, पाट, नाला यांचा प्रवाह अडविल्यास काय करावे
१६	शेत रस्त्यांचे प्रकार व नकाशातील माहिती	चला समजुन घेऊ शेत रस्त्यांबद्दल
१७	शेतीसाठी बांधावरून नवीन रस्त्याची मागणी करणे. (म.ज.म.अ. १९६६ चे कलम १४३)	शेतीसाठी नवीन रस्ता मागणी कशी करावी
१८	कुळकायदा कलम ४३ शर्त कमी करणे.	अ) कुळकायदयाची शर्त म्हणजे काय ब) कुळकायदयाने प्राप्त जमीन विक्री कशी करावी
१९	भोगवटदार वर्ग-२ चे वर्ग-१ रूपांतर करणे	वर्ग-२ जमीन वर्ग-१ कशी करावी
२०	भोगवटदार वर्ग-२ व नवीन शर्तीच्या जमिनी	अ) वर्ग-२ व नवीन शर्तीच्या जमिनी म्हणजे काय ब) वर्ग-२ व नवीन शर्तीच्या जमिनी विक्री परवानगी कशी प्राप्त करावी क) वर्ग-२ ची जमीन विकत घेता येईल का ड) वर्ग-२ जमिनीसाठी बँकेचे कर्ज प्राप्त होईल का
२१	आदिवासी जमिनीचे हस्तांतरण	अ) आदिवासी जमीन म्हणजे काय ब) आदिवासी व्यक्तीने दुसऱ्या आदिवासीला जमीन विक्री कशी करावी

		क) आदिवासी शेतकऱ्याची जमीन बिगर आदिवासी व्यक्ती घेऊ शकतो काय
२२	महाराष्ट्र जमिन महसुल संहिता कलम ४२अ, ४२ब, ४२क, ४२ड	अ) बिनशेती परवानगी कशी प्राप्त करावी ब) औद्योगिक बिनशेती घेण्याची आवश्यकता आहे काय
२३	बिनशेती सनद कशी प्राप्त करावी	बिनशेती सनद म्हणजे काय
२४	तुकडेजोड/तुकडेबंदी संदर्भातील सुधारणा	अ) शेतीचा तुकडा नियमित कसा करावा ब) विहीर व रस्त्यासाठी तुकडा विकत घेता येईल काय क) घरकुलासाठी तुकडा जमिनी घेता येईल काय
२५	महाराष्ट्र कुळवहिवाट व शेतजमीन अधिनियम कलम ८४क व ८४कक सुधारणा	अ) कुळकायदया विरुद्ध व्यवहार असा शेरा कमी कसा करावा ब) कलम ४३ चा शर्तभंग म्हणजे काय व तो नियमानुकूल कसा करावा क) कलम ६३ चा शर्तभंग म्हणजे काय व तो नियमानुकूल कसा करावा
२६	महाराष्ट्र कुळवहिवाट व शेतजमीन अधिनियम कलम ६३अ संदर्भातील सुधारणा	अ) औद्योगिक कारणासाठी जमीन कशी घ्यावी ब) शेतकरी नसलेल्या व्यक्तीला बिनशेतीसाठी जमीन विकत घेता येईल काय
२७	नवीन भूसंपादन कायदा २०१३ मधील प्रमुख तरतुदी	अ) नवीन कायद्याने भूसंपादन कसे होणार ब) भूसंपादन होणाऱ्या जमिनीचा मोबदला कसा निश्चित करतात क) भूसंपादनामध्ये घरकुल जात असल्यास लाभार्थ्याने काय करावे

		ड) भूसंपादनातील मोबदला मान्य नसल्यास अपील करता येईल काय
२८	कमाल जमीन धारणा अधिनियमामधील सुधारणा	अ) सिलींगची जमीन म्हणजे काय ब) सिलींगची जमीन खरेदी घेता येईल काय
२९	इनाम व वतन जमिनी	अ) इनामाचे प्रकार कोणते ब) इनाम जमीन खरेदी करता येईल काय क) इनाम जमिनीचा नजराणा किती असतो ड) देवस्थान इनाम जमीन विकत घेता येते काय
३०	शासकीय जमिनीचे वितरण	अ) सरकारी जमीन कोणाला मिळू शकते ब) सरकारी जमिनीवरील अतिक्रमण नियमानुकूल होते काय क) गायरान जमिनीवरील अतिक्रमण नियमानुकूल करता येईल काय
३१	सुधारीत वाळू धोरण	अ) घरकुलासाठी मोफत वाळू कशी प्राप्त करावी ब) स्वतःच्या वापरासाठी वाळू कशी प्राप्त करावी
३२	पोटखराबा क्षेत्राचे लागवड लायक क्षेत्रात रुपांतर करणे	पोटखराबा लागवड लायक करणे झाले सोपे
३३	आकारी पडीत जमीन पुन्हा प्राप्त करण्याची कार्यपद्धती	आकारी पडीत जमीन म्हणजे काय ती कशी परत मिळवावी
३४	महसुली दावे, अपिल, पुनःरिक्षण, पुनर्विलोकन कसे दाखल करावे. (eqj-court)	अ)अपिल, पुनःरिक्षण, पुनर्विलोकन म्हणजे काय ब)महसुली दावे कसे दाखल करावेत क)महसुली दाव्यांचा निकाल कसा पहावा

३५	इतर व्यक्तीच्या मालकीच्या जमिनीतुन पाईपलाइन नेण्याची परवानगी	दुसऱ्याच्या जमिनीतुन पाईपलाइनची परवानगी कशी मिळवावी
३६	लेखन प्रमादाची दुरुस्ती	७/१२ वरील हस्तदोषाने झालेल्या चुका दुरुस्त कशा कराव्यात
३७	निस्तारपत्रक, वाजीब-उल-अर्ज तयार करणे	खाजगी व सार्वजनिक जमिनीतील परंपरागत अधिकार
३८	महाराष्ट्र महसुल न्यायाधीकरणाकडे अपिल, पुनःरिक्षण दाखल करण्याची कार्यपध्दती	महसुल न्यायाधीकरण म्हणजे काय व त्याचे कार्यक्षेत्र व कामकाज पध्दती
३९	महसुली वसुलीची कार्यपध्दती	अ)महसुली थकबाकी वसुली कशी होते ब)महसुल वसुली ऑनलाईन कशी भरावी क)महसुल वसुलीचे दर काय आहेत
४०	दरखास्त प्रकरणे कार्यपध्दती	कोर्टाने आदेशित केल्यानंतर वाटपाची कार्यवाही कशी होते
४१	कोर्ट सुलेनामा प्रकरणे कार्यपध्दती	कोर्टातुन परस्पर संमतीचे वाटपपत्र
४२	कब्जेहक्काने/भाडेपट्ट्याने प्राप्त जमीन	कब्जेहक्क/भाडेपट्टा म्हणजे काय
४३	अनाधिकृत बिनशेती नियमानुकूल करण्याची कार्यपध्दती	अनाधिकृत बिनशेती म्हणजे काय

क) सेवा हमी अधिनियम-२०१५ अंतर्गत सेवा

अ.क्र.	विषय	छोटे-छोटे व्हिडीओकरीता शिर्षक
४४	महसुल विभागामार्फत दिल्या जाणाऱ्या सेवा व त्या प्राप्त करुन घेण्याची कार्यपध्दती	अ) चला समजुन घेऊ या वेगवेगळ्या दाखल्यांबद्दल ब) विविध दाखल्यांसाठी आवश्यक कागदपत्र क) विविध दाखल्यांसाठी आवश्यक शुल्क व कार्यपध्दती ड) सेवा हमी म्हणजे काय. मुदतीत सेवा प्राप्त न झाल्यास काय करावे

		इ) आपले सरकार सेवा संकेत-स्थळावरून घरबसल्या दाखला कसा प्राप्त करावा
--	--	---

ड) विविध लाभाच्या योजना

अ.क्र.	विषय	छोटे-छोटे व्हिडीओकरीता शिर्षक
४५	पीएम किसान योजना पात्रता/अपात्रता	पीएम किसान योजना कोणासाठी
४६	पीएम किसान नोंदणी	घरबसल्या पीएम किसान योजनेत नोंदणी कशी करावी
४७	संजय गांधी योजना पात्रता/अपात्रता	संजय गांधी योजना कोणासाठी
४८	इंदिरा गांधी योजना पात्रता/अपात्रता	इंदिरा गांधी योजना कोणासाठी
४९	सामाजिक अर्थ सहाय्य योजना कार्यपद्धती	सामाजिक अर्थ सहाय्य योजना अर्ज कसा करावा
५०	गोपीनाथ मुंडे शेतकरी अपघात विमा योजना	अपघात झाल्यास शेतकऱ्यांसाठी कोणती मदत मिळणार
५१	राष्ट्रीय कुटुंब अर्थसहाय्य योजना	राष्ट्रीय कुटुंब अर्थसहाय्य योजना कोणासाठी
५२	अॅग्री स्टॅक	अॅग्री स्टॅक का आणि कोणासाठी

इ) सार्वजनिक वितरण व्यवस्था

अ.क्र.	विषय	छोटे-छोटे व्हिडीओकरीता शिर्षक
५३	सार्वजनिक वितरण व्यवस्थेचे लाभार्थी व पात्रता	शासकीय रेशन कोणासाठी
५४	अन्न सुरक्षा योजना	अ)अन्न सुरक्षा योजना म्हणजे काय ब)अन्न सुरक्षा योजना अंतर्गत किती धान्य प्राप्त होते
५५	नवीन शिधापत्रिका प्राप्त करण्याच्या कार्यपद्धती	घरबसल्या काढा नवीन शिधापत्रिका
५६	दुय्यम शिधापत्रिका प्राप्त करण्याच्या कार्यपद्धती	घरबसल्या काढा दुय्यम शिधापत्रिका
५७	प्राधान्य कुटुंब म्हणुन समाविष्ट करणेबाबत	शासकीय धान्याचा लाभ कसा मिळवावा

५८	शिधापत्रिकेत नांव समाविष्ट करणे	घरबसल्या शिधापत्रिकेत नांव कसे समाविष्ट करावे
५९	शिधापत्रिकेतुन नाव वगळणे	घरबसल्या शिधापत्रिकेतुन नाव कसे वगळावे

ई) महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना.

अ.क्र.	विषय	छोटे-छोटे व्हिडीओकरीता शिर्षक
६०	जॉब कार्ड प्राप्त करुन घेणे	रोजगार हमी योजनेत नाव कसे नोंदवावे
६१	कामाची मागणी नोंदणी कार्यपद्धती	रोजगार हमी योजनेच्या कामाची मागणी कशी करावी
६२	वैयक्तिक लाभाची कामे	वैयक्तिक लाभाची कामे म्हणजे काय
६३	सार्वजनिक स्वरुपाची कामे	सार्वजनिक कामे म्हणजे काय
६४	पाणंद रस्ते	शेत रस्त्यांची रोजगार हमी योजनेतुन कामे कशी करावी

उ) निवडणूक विषयक कामकाज.

अ.क्र.	विषय	छोटे-छोटे व्हिडीओकरीता शिर्षक
६५	नवीन मतदार नोंदणी करण्याची कार्यपद्धती	घरबसल्या करा आपली मतदार नोंदणी
६६	नाव स्थलांतरीत करणे	घरबसल्या करा नाव स्थलांतरीत
६७	मतदाराच्या तपशीलाची दुरुस्ती	घरबसल्या करा मतदार तपशीलाची दुरुस्ती
६८	छायाचित्र मतदार ओळखपत्र प्राप्त करणे	नवीन इपीक कार्ड कसे मिळवावे
६९	मयत व्यक्तीचे नांव मतदार यादीतुन कमी करणे	मयताचे नांव मतदार यादीतुन कसे कमी करावे
७०	अनिवासी भारतीय नागरीकाचे नांव मतदार यादीत समाविष्ट करणे	अनिवासी भारतीय मतदार
७१	सैन्य दलातील व्यक्तीचे नांव मतदार यादीत समाविष्ट करणे	सैन्य दलातील मतदार

७२	मतदार यादीतील नांव शोधण्यासाठी उपलब्ध संकेतस्थळ / ॲप यांचा वापर करणे	वोटर सर्व
----	--	-----------

ऊ) दंडाधिकारी कामकाज.

अ.क्र.	विषय	छोटे-छोटे व्हिडीओकरीता शिर्षक
७३	सरफेसी ॲक्ट अंतर्गत कामकाज	वित्तीय संस्थेचे कर्ज परत फेड न केल्यास होणारी कार्यवाही
७४	शस्त्र परवाना	शस्त्राचा परवाना कसा मिळवावा
७५	तात्पुरते फटाका परवाना	तात्पुरते फटाका परवाना कसा मिळवावा
७६	ऐपत प्रमाणपत्र	ऐपत प्रमाणपत्र म्हणजे काय व प्राप्त कसा करावा
७७	प्रतिबंधात्मक कारवाई	चॅप्टर केस म्हणजे काय
७८	उशीरा जन्म-मृत्यु नोंदणी आदेश	उशीराने जन्म-मृत्युची नोंद कशी करावी

ए) नैसर्गिक आपत्ती.

अ.क्र.	विषय	छोटे-छोटे व्हिडीओकरीता शिर्षक
७९	नैसर्गिक आपत्तीचे प्रकार	नैसर्गिक आपत्ती म्हणजे काय
८०	नैसर्गिक आपत्ती प्रकारांचा मदतीचे निकष	नैसर्गिक आपत्तीनंतर शासकीय मदत
८१	ई-पंचनामा कार्यपद्धती	ई-पंचनामा
८२	नैसर्गिक आपत्ती निवारण पुर्व तयारी	नैसर्गिक आपत्तीकरीता घ्यावयाची काळजी
८३	नैसर्गिक आपत्ती निवारण कायदा २००५	नैसर्गिक आपत्तीसाठीचा कायदा

ऐ) गौण खनिज

अ.क्र.	विषय	छोटे-छोटे व्हिडीओकरीता शिर्षक
८४	गौण खनिज म्हणजे काय?	अ)दगड, माती, मुरुम, वाळू कसे प्राप्त करावे ब)जमीन समतल करण्यासाठी रॉयल्टी लागते काय
८५	गौण खनिज (दगड,माती,मुरुम,वाळू) याची परवानगी महा-खनिजवर कशी प्राप्त करावी	महा-खनिज प्रणालीचा वापर कसा करावा
८६	वैयक्तिक वापरासाठी गौण खनिज परवानगी	दगड, माती, मुरुम, वाळू करीता परवानगी कशी मिळवावी
८७	घरकुलकरीता वाळू मागणी	घरकुलकरीता वाळू मागणी कशी करावी
८८	शेत जमिनीतील वाळू विल्हेवाट कार्यपद्धती	शेतातील वाळू विल्हेवाट कशी लावावी
८९	अवैध गौण खनिज उत्खनन, वाहतुक, वापर याकरीता शास्ती	अवैध गौण खनिजकरीता दंड

२. भूमि अभिलेख संदर्भातील विषय

अ.क्र.	विषय	छोटे-छोटे व्हिडीओकरीता शिर्षक
१	मालमत्ता पत्रक ऑनलाईन मिळविणे	घरबसल्या मिळवा मालमत्ता पत्रक
२	जमिनीचे मोजणीसाठी अर्ज करणे	शेताच्या मोजणीचा अर्ज कसा करावा
३	मोजणीचे प्रकार	मोजणीचे प्रकार व आवश्यक शुल्क
४	मोजणी विरुद्ध अपिल दाखल करणे	मोजणी विरुद्ध अपिल
५	मालमत्ता पत्रकातील फेरफार	घरबसल्या मिळवा मालमत्ता पत्रकातील फेरफार
६	भूमापन अभिलेख प्राप्त करून घेणेची कार्यपद्धती	घरबसल्या मिळवा भूमापन अभिलेख
७	भू-नकाशा प्रणाली कार्यपद्धती	भू-नकाशा म्हणजे काय
८	ई-नकाशा	ई-नकाशा म्हणजे काय

९	ई-मोजणी	ई-मोजणी म्हणजे काय
१०	पोटहिस्सा मोजणी	पोटहिस्सा मोजणी कशी करावी
११	खाते उतारा वेगळा करणे	खाते उतारा वेगळा कसा करावा
१२	एकत्रिकरण योजना	एकत्रिकरण योजना म्हणजे काय
१३	ई-चावडी	घरबसल्या पहा आपली चावडी
१४	ई-भूलेख	ई-भूलेख म्हणजे काय
१५	मोजणी नकाशाची क प्रत प्राप्त करणे	मोजणी नकाशाची क प्रत कशी मिळवावी

३. मुद्रांक व नोंदणी विभाग संदर्भातील विषय

अ.क्र.	विषय	छोटे-छोटे व्हिडीओकरीता शिर्षक
१	ई-पब्लिक डाटा एन्ट्री	आता कुठुनही स्वतः भरा आपल्या दस्ताची माहिती
२	ई-रजिस्ट्रेशन	ई-नोंदणी कशी करावी
३	ई-फायलिंग	ऑनलाईन दस्त कसे अपलोड करावे
४	ई-लिह एँड लायसन्स	कशी करावी लिह एँड लायसन्स दस्ताची नोंदणी
५	विवाह नोंदणी	विवाहाची नोंदणी कशी करावी
६	मुद्रांक शुल्क परिगणना कार्यपद्धती	नोंदणी करीता लागणान्या मुद्रांक शुल्काचा हिशोब
७	ई-अँयुअल स्टेटमेंट ऑफ रेटस्	जमिनीचे मुल्यांकन काढणे झाले आता सोपे
८	मुद्रांक शुल्क परतावा	मुद्रांक शुल्क परत कसे मिळवावे
९	ई-शोध	घरबसल्या मिळवा जुने नोंदणी दस्त
१०	ई-फ्रँकिंग	ई-फ्रँकिंग म्हणजे काय
११	ई-मुल्यांकन	आपल्या मालमत्तेचे शासकीय मुल्य कसे काढावे
१२	खरेदीखत नोंदवितांना घ्यावयाच्या दक्षता	सावधान खरेदीखत नोंदवताना घ्या काळजी

१३	जमीन खरेदी करण्यापुर्वी करायचा शोध दस्त	शोध दस्त म्हणजे काय
१४	आय-सरिता २.०	आय-सरिता २.० चा फायदा काय
१५	हक्कसोड पत्रकाची नोंदणी	हक्कसोड पत्रकाची नोंद कशी करावी
१६	खरेदीच्या वेळी दयावयाचे मुद्रांक शुल्क व नोंदणी शुल्क	खरेदी वेळी करावयाचा शासकीय भरणा
१७	प्रतिबंधित मिळकत खरेदी घेण्यापुर्वी आवश्यक परवानगी	प्रतिबंधित मिळकत म्हणजे काय
१८	गहाणखत नोंदविणे कार्यपद्धती	गहाणखत म्हणजे काय
१९	विविध दस्त नोंदविण्याच्या कार्यपद्धती	वेगवेगळे दस्त कसे नोंदवावेत
२०	मृत्युपत्र नोंदविण्याची कार्यपद्धती	मृत्युपत्र शंका-समाधान
२१	दस्तांचा अभिनिर्णय (अॅडज्युडिकेशन) करणे	दस्तांचा अभिनिर्णय म्हणजे काय
२२	नोंदणी व मुद्रांक विभागाच्या विनाशुल्क सेवा	घरबसल्या मिळवा नोंदणी व मुद्रांक विभागाच्या विनाशुल्क सेवा
२३	दस्त नोंदणीतील फसवणूक टाळणे	अशी टाळा दस्त नोंदणीतील फसवणूक
२४	नोंदणी झालेल्या दस्तांच्या प्रमाणित नक्कल प्राप्त करणे	नोंदणी दस्तांच्या प्रमाणित नक्कल कशा प्राप्त कराव्यात
२५	अविभाज्य हिस्सा खरेदी-विक्री कार्यपद्धती	अविभाज्य हिस्सा म्हणजे काय